

ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛІНГВОСОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ З ВИКОРИСТАННЯМ КАЗКОВИХ ТВОРІВ

TECHNOLOGY OF FORMING ENGLISH LINGUISTIC AND SOCIO-CULTURAL COMPETENCE OF ELEMENTARY SCHOOL STUDENTS USING FAIRYTALES

У статті досліджено проблему формування англomовної лінгвосоціокультурної компетентності учнів початкової школи засобами казкових творів. Актуальність теми зумовлена потребою вдосконалення іншомовної підготовки молодших школярів в умовах інтеграції мовного навчання з ознайомленням із культурою носіїв мови. Наголошено, що в початковій школі результативність навчання англійської мови значною мірою залежить від використання таких дидактичних засобів, які відповідають віковим особливостям дітей, підтримують мотивацію, активізують емоційну сферу та забезпечують природне засвоєння мовного матеріалу. Обґрунтовано, що казка є ефективним навчальним ресурсом, оскільки поєднує мовний, лексичний, культурний, виховний і комунікативний потенціал.

У роботі розкрито сутність англomовної лінгвосоціокультурної компетентності як інтегративної якості особистості, що виявляється у знанні культурно маркованої лексики, розумінні елементарних моделей мовленнєвої поведінки, позитивному ставленні до іншої культури та готовності до міжкультурної взаємодії. Охарактеризовано дидактичні можливості казкових творів у процесі розвитку лексичної компетентності, зв'язного мовлення, уяви, емоційної чутливості та навичок елементарного порівняння культурних явищ. Запропоновано технологію «Cultural Storytelling Matrix», яка включає пропедевтичний, інтерактивно-аналітичний і рефлексивно-креативний етапи роботи з текстом. Визначено мету кожного етапу, відповідні методичні прийоми та очікувані результати навчання.

Практичну цінність статті становить опис реалізації запропонованої технології на матеріалі казки «The Gingerbread Man», що демонструє можливості інтеграції лексичної, мовленнєвої та соціокультурної роботи на уроці англійської мови. Зроблено висновок, що систематичне використання казкових творів у початковій школі сприяє збагаченню словникового запасу, формуванню позитивної мотивації до вивчення англійської мови, розвитку міжкультурної чутливості та готовності учнів до елементарної іншомовної комунікації.

Ключові слова: англійська мова, початкова школа, лінгвосоціокультурна компетентність, лексична компетентність, казкові твори, культурні маркери, storytelling, міжкультурна комунікація.

The article investigates the issue of developing English-language linguo-socio-cultural competence in primary school pupils through the use of fairy tales. The relevance of the topic is determined by the need to improve foreign language education for young learners by combining language

acquisition with familiarity with the culture of native speakers. It is emphasized that, in primary school, the effectiveness of English language teaching largely depends on the use of didactic tools that correspond to children's age characteristics, maintain motivation, activate the emotional sphere, and ensure natural acquisition of language material. The study substantiates that the fairy tale is an effective educational resource because it combines linguistic, lexical, cultural, educational, and communicative potential.

The paper reveals the essence of English-language linguo-socio-cultural competence as an integrative personal quality manifested in knowledge of culturally marked vocabulary, understanding of elementary patterns of speech behavior, positive attitudes toward another culture, and readiness for intercultural interaction. The didactic possibilities of fairy tales in the development of lexical competence, coherent speech, imagination, emotional sensitivity, and skills of elementary comparison of cultural phenomena are characterized. The author proposes the "Cultural Storytelling Matrix" technology, which includes preparatory, interactive-analytical, and reflective-creative stages of working with a text. The purpose of each stage, the corresponding methodological techniques, and the expected learning outcomes are defined.

The practical value of the article lies in the description of the implementation of the proposed technology based on the fairy tale "The Gingerbread Man," which demonstrates the possibilities of integrating lexical, speech, and socio-cultural work in the English lesson. It is concluded that the systematic use of fairy tales in primary school contributes to vocabulary enrichment, the formation of positive motivation for learning English, the development of intercultural sensitivity, and skills of elementary comparison of cultural phenomena are characterized. The author proposes the "Cultural Storytelling Matrix" technology, which includes preparatory, interactive-analytical, and reflective-creative stages of working with a text. The purpose of each stage, the corresponding methodological techniques, and the expected learning outcomes are defined.

The practical value of the article lies in the description of the implementation of the proposed technology based on the fairy tale "The Gingerbread Man," which demonstrates the possibilities of integrating lexical, speech, and socio-cultural work in the English lesson. It is concluded that the systematic use of fairy tales in primary school contributes to vocabulary enrichment, the formation of positive motivation for learning English, the development of intercultural sensitivity, and pupils' readiness for elementary foreign-language communication.

Key words: English, primary school, linguistic and sociocultural competence, lexical competence, fairy tales, cultural markers, storytelling, intercultural communication.

УДК 811.111

DOI <https://doi.org/10.32782/ip/95.1.37>

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Кравець О.Є.,
orcid.org/0000-0002-2762-9787

канд. пед. наук,
доцент кафедри англійської мови
з методиками викладання
в дошкільній і початковій освіті
Житомирського державного
університету імені Івана Франка

Актуальність дослідження. Активна інтеграція України до європейського й світового освітнього простору зумовлює підвищення ролі іноземних мов у підготовці сучасного здобувача освіти. Для початкової школи це означає не лише ранній старт у вивченні англійської мови, а й переорієнтацію навчального процесу з механічного засвоєння окремих мовних одиниць на формування здатності використовувати мову як засіб спілкування та пізнання іншої культури. У сучасній лінгводидактиці дедалі більшого значення набуває ідея навчання мови в тісному зв'язку з культурою її носіїв, оскільки саме така єдність забезпечує повноцінне розуміння іншомовних висловлювань і формує готовність до міжкультурної взаємодії.

Для молодших школярів проблема формування англомовної лінгвосоціокультурної компетентності є особливо актуальною. У цьому віці навчальна діяльність тісно пов'язана з емоційним сприйняттям, образним мисленням, потребою у грі та наслідуванні. Відповідно, ефективними є такі засоби навчання, які поєднують мовний, культурний і виховний компоненти, підтримують інтерес дітей та створюють умови для природного засвоєння лексики й мовленнєвих моделей. Одним із таких засобів виступає казка, яка має потужний дидактичний потенціал завдяки цілісному сюжету, повторюваності мовних структур, яскравим образам і наявності соціокультурного змісту.

Практика викладання англійської мови в початковій школі показує, що саме казкові твори дають змогу органічно інтегрувати мовленнєві вправи, елементи драматизації, ігрові завдання, порівняння культурних реалій та розвиток емоційного інтелекту учнів. Водночас недостатньо опрацьованими залишаються питання технологізації такої роботи, добору змісту, етапності та критеріїв результативності. Це й зумовлює потребу у науковому осмисленні ролі казкових творів у формуванні англомовної лінгвосоціокультурної компетентності молодших школярів.

Аналіз досліджень. Питання формування іншомовної компетентності молодших школярів є об'єктом уваги багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців. У працях українських методистів С. Ніколаєвої, О. Бігич, Н. Борецької та В.Г. Редько розкрито принципи відбору мовного матеріалу, етапи формування лексичних навичок, способи організації іншомовної діяльності в початковій школі, а також роль мотивації, гри та наочності у навчанні дітей [1]. Окремі дослідження Л. Семак, О. Лисиченко, Ю. Сидоренко, Л. Олексієнко присвячено використанню автентичних текстів, фольклорних жанрів і художніх творів як засобу розвитку мовленнєвих умінь і соціокультурної обізнаності.

У зарубіжній лінгводидактиці проблема розглядається у площині формування intercultural

communicative competence та narrative-based learning. Науковці, такі як: М. Бірам, К. Кремш, Р. О'доуд, Дж. Арауджо та М. Нава наголошують, що мовна підготовка не може обмежуватися граматичними структурами й окремими словами, а має включати ознайомлення учнів із моделями поведінки, нормами ввічливості, культурними кодами, цінностями та типовими життєвими ситуаціями англомовного середовища.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значний інтерес учених до проблеми використання художнього тексту на уроках англійської мови, питання формування саме лінгвосоціокультурної компетентності молодших школярів за допомогою казкових творів потребує подальшого узагальнення. Особливої уваги потребують методичні моделі, які поєднують лексичну, мовленнєву, культурну й діяльну складові в межах одного цілісного підходу.

Метою статті є теоретичне обґрунтування та практичне моделювання технології формування англомовної лінгвосоціокультурної компетентності учнів початкової школи з використанням казкових творів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Лінгвосоціокультурну компетентність у початковій іншомовній освіті доцільно розглядати як інтегративну якість особистості, що поєднує знання про мовні та культурні особливості англомовного середовища, позитивне ставлення до іншомовної культури та здатність діяти відповідно до елементарних норм міжкультурного спілкування. Для молодшого школяра це означає вміння розпізнавати культурно марковані слова й образи, розуміти прості мовленнєві формули ввічливості, співвідносити поведінку персонажів із нормами культури та відтворювати окремі моделі комунікації у навчально-ігрових ситуаціях [2].

Важливою передумовою формування такої компетентності є достатній рівень лексичної підготовки. Саме лексика становить змістовий фундамент іншомовного висловлювання, оскільки без розуміння слів і сталих виразів учень не може ані збагнути зміст почутого чи прочитаного, ані побудувати власне висловлювання. Сучасна методика навчання іноземних мов відходить від уявлення про вторинну роль лексики щодо граматики. Натомість лексичний запас розглядається як ресурс, що забезпечує змістову повноту висловлювання, а граматику - як засіб його організації. Тому ефективно навчання англійської мови в початковій школі має передбачати системне формування лексичної компетентності у зв'язку з мовленнєвими намірами та культурними контекстами [1; 3;].

Казкові твори мають низку характеристик, які роблять їх особливо цінними для цієї мети.

По-перше, вони відповідають віковим особливостям молодших школярів: сюжетність, образність, емоційність та наявність яскравих персонажів сприяють утриманню уваги й активізують уяву. По-друге, казки часто містять повтори, ритмічні формули, типові діалоги й передбачувані сюжетні ходи, що полегшує засвоєння нової лексики та мовленнєвих моделей. По-третє, вони репрезентують культурні реалії: назви страв, житла, одягу, форм звертання, особливості поведінки, уявлення про добро і зло, що дозволяє дитині входити у світ іншої культури через зрозумілі й емоційно забарвлені образи [4].

Для молодшого шкільного віку характерною є висока емоційна респонсивність та схильність до ідентифікації з героями. Саме тому казка не лише подає мовний матеріал, а й створює умови для особистісного переживання змісту. Учні співпереживають героям, прогнозують події, оцінюють вчинки, наслідують репліки, а відтак опановують мову не лише інтелектуально, а й емоційно. Такий спосіб навчання знижує мовленнєву тривожність, допомагає подолати страх помилки та формує позитивну мотивацію до вивчення англійської мови.

Ефективність використання казкових творів значною мірою залежить від методичної організації роботи. У статті пропонується технологія «Cultural Storytelling Matrix», яка охоплює три взаємопов'язані етапи: *пропедевтичний, інтерактивно-аналітичний* і *рефлексивно-креативний*. Кожний із них має власну мету, зміст і набір методичних прийомів [4; 5].

На **пропедевтичному етапі** основним завданням є актуалізація фонових знань учнів, створення пізнавальної мотивації та підготовка до сприймання культурно маркованого змісту. На цьому етапі доцільно застосовувати прийом «Culture Box», коли вчитель демонструє предмети-реалії, пов'язані з майбутньою казкою: елементи одягу, іграшкові чи справжні побутові предмети, упаковки продуктів, фотографії традиційного житла, ілюстрації пейзажів. Такі предмети виступають опорою для введення нової лексики та пробуджують інтерес до теми. Поряд із цим доцільно здійснювати семантизацію безеквівалентної лексики, пояснюючи значення слів, які не мають прямого аналога в рідній мові або асоціюються з іншими культурними реаліями. Важливим є також елемент *прогнозування*: за ілюстраціями, назвою або ключовими словами учні припускають, про що йтиметься у творі, з ким можна порівняти героя в українській традиції, чим може відрізнятися його поведінка.

Інтерактивно-аналітичний етап передбачає роботу з текстом або відеоверсією казки під час читання чи слухання. Його мета полягає в тому, щоб навчити дітей помічати соціокультурні

маркери та співвідносити їх із мовними засобами. Для цього ефективним є прийом «Cultural Stop-Frame»: учитель зупиняє читання або перегляд на окремих фрагментах і звертає увагу учнів на елементи етикету, ввічливі формули, особливості поведінки персонажів, предмети побуту, назви страв або деталі середовища. Корисним є й маркування тексту за принципом «Friend or Foe», коли учні визначають, які слова й репліки передають риси характеру персонажа, його ставлення до інших, рівень ввічливості чи хитрості. Значне місце посідає аудіовізуальна кореляція: співвіднесення інтонації героя з його емоційним станом, розпізнавання сарказму, прохання, відмови, радості або страху. Така робота сприяє не лише розвитку аудіювання, а й формує відчуття культурно прийнятних моделей комунікації.

На **рефлексивно-креативному етапі** відбувається перенесення отриманих знань у власну діяльність учнів. Тут доцільно використовувати метод «Intercultural Mirror», що передбачає порівняння персонажів, побуту, їжі, житла або правил поведінки у англійській та українській казках. Візуальною формою такої роботи може бути діаграма Венна, у якій діти спільно визначають спільні та відмінні риси. Ефективною є драматизація з «культурним акцентом», коли учні не просто розігрують діалог, а свідомо використовують формули ввічливості, відповідну дистанцію спілкування, інтонацію, жести. Завершувати роботу можна творчим переосмисленням: написанням короткого листа герою, зміною фіналу, створенням власного персонажа, перенесенням історії у сучасний контекст. Саме на цьому етапі культурний зміст переходить із площини спостереження у площину особистісно значущого досвіду.

Показовим є використання зазначеної технології на матеріалі казки «The Gingerbread Man». Цей твір є методично зручним для початкової школи завдяки чіткій композиції, повторюваній мовленнєвій формулі, невеликому обсягу, динамічному сюжету та виразним культурним асоціаціям. Уже на пропедевтичному етапі вчитель може запропонувати учням розглянути імбирний пряник, корінь імбиру, форму для печива, зображення британського котеджу або сільського пейзажу. Це створює місток до теми випічки, домашнього затишку, традиційної англійської культури. Водночас корисним є порівняння героя з Колобком, що актуалізує міжкультурне мислення й допомагає побачити як універсальні, так і специфічні риси народних історій.

Під час читання або перегляду казки доцільно організувати активне слухання з фокусом на культурні сигнали. Учні можуть плескати в долоні, коли помічають щось типово англійське: cottage, arpon, polite звертання, елементи побуту або форми звертання. Ключова ритмічна фраза «Run,

run, as fast as you can! You can't catch me, I'm the Gingerbread Man!» слугує не лише засобом розвитку вимови, інтонації та ритму, а й інструментом запам'ятовування мовленнєвого шаблону. Після опрацювання змісту учні можуть заповнити порівняльну схему, розіграти діалог між Пряником і Лисицею з використанням формул ввічливості, а також створити власного «ginger hero», наділивши його сучасними британськими аксесуарами чи деталями шкільного життя.

Очікувані результати такої роботи доцільно розглядати у *трьох взаємопов'язаних вимірах*. *Когнітивний вимір* передбачає засвоєння назв реалій, предметів побуту, страв, лексики на позначення дій і персонажів, а також елементарних знань про англійську культуру. *Афективний вимір* виявляється у позитивному ставленні до іншої культури, зацікавленні у її пізнанні, готовності сприймати відмінності без негативних стереотипів. *Поведінковий вимір* пов'язаний із вмінням використовувати формули мовленнєвого етикету, брати участь у рольових іграх, будувати прості висловлювання у відповідних ситуаціях. Саме поєднання цих трьох вимірів дозволяє говорити про реальне формування лінгвосоціокультурної компетентності, а не лише про накопичення окремих мовних знань.

Не менш важливою є проблема добору казкового матеріалу відповідно до віку учнів. Для 1-2 класів найбільш придатними є короткі казки з чіткою послідовністю подій, значною кількістю повторів і яскравою опорою на дію, наприклад «The Enormous Turnip», «The Three Little Pigs», «Goldilocks». Для 3-4 класів можливе використання складніших сюжетів, адаптованих версій «Cinderella», «Jack and the Beanstalk», окремих фрагментів «Alice in Wonderland». Водночас учитель має враховувати мовний рівень дітей, наявність візуальної підтримки, культурну зрозумілість образів і можливість організації післятекстової діяльності.

Практика засвідчує, що системне використання казок на уроках англійської мови розширює словниковий запас учнів, розвиває зв'язне мовлення, уяву, образне мислення, пам'ять, уміння порівнювати й класифікувати інформацію. Діалоги, римовані повтори, епітети, порівняння, фразеологізовані вислови, типові мовленнєві моделі, що містяться в казках, створюють сприятливі умови для багаторазового і водночас ненав'язливого закріплення матеріалу. Драматизація, інсценізація, малювання, створення власних історій і трансформація сюжету стимулюють мовленнєву активність навіть у тих дітей, які зазвичай не виявляють високої впевненості на традиційному уроці [6].

У методичному аспекті важливо, щоб робота з казкою не зводилася лише до читання чи

переказу. Вона повинна включати різноманітні види вправ: лексичні, фонетичні, граматичні, творчі, ігрові, комунікативні. Доцільно пропонувати учням знайти у тексті певні мовні структури, замінити окремі слова, добрати синоніми, завершити репліки героїв, відтворити або змінити діалог, скласти власну міні-казку за зразком. Цінність такого підходу полягає в тому, що мовний матеріал опрацьовується в умовах, наближених до реального використання, а не ізольовано від смислу та емоційного контексту [7; 8].

Оцінювання сформованості лінгвосоціокультурної компетентності молодших школярів доцільно здійснювати комплексно. Воно може включати спостереження за мовленнєвою активністю учнів, аналіз їхньої участі у драматизації, виконання творчих і порівняльних завдань, здатність доречно вживати формули етикету, упізнавати культурні реалії та пояснювати відмінності між казковими образами різних традицій. Такий підхід дає змогу виявляти не лише обсяг засвоєної лексики, а й рівень осмислення культурного змісту та готовність застосовувати його в елементарній комунікації.

Не менш суттєвою є роль учителя як медіатора між текстом і дитиною. Саме педагог відбирає культурно доцільний матеріал, визначає обсяг нової лексики, готує наочність, організовує запитання, що спонукають до порівняння, і спрямовує увагу учнів на змістові деталі, важливі для міжкультурного розуміння. Учитель також забезпечує безпечне емоційне середовище, у якому дитина не боїться експериментувати з мовою, ставити запитання й брати участь у рольовій взаємодії. Від рівня професійної майстерності педагога значною мірою залежить, чи перетвориться казка на інструмент глибокого навчання, а не лише на цікаве оформлення уроку.

Важливою організаційною умовою результативності такої роботи є системність. Разове звернення до казки, навіть методично вдало побудоване, не забезпечує стійкого формування лінгвосоціокультурної компетентності. Позитивний ефект досягається за умови регулярного включення казкових творів у тематичні модулі, коли учні поступово накопичують лексичний матеріал, вчать бачити культурні паралелі й відпрацьовують мовленнєві моделі в різних комунікативних ситуаціях [4; 6]. У цьому контексті казка повинна розглядатися не як епізодична розвага, а як структурний елемент методичної системи навчання англійської мови в початковій школі.

Висновки. Отже, використання казкових творів у процесі навчання англійської мови в початковій школі є ефективним засобом формування англійської лінгвосоціокультурної компетентності. Казка поєднує в собі лексичний, мовленнєвий, культурний, ціннісний

і мотиваційний потенціал, що робить її особливо продуктивною для роботи з молодшими школярами. Вона забезпечує природний контекст для засвоєння мовних одиниць, сприяє розвитку уваги, емоційної залученості та позитивного ставлення до іншомовного навчання.

Запропонована технологія «Cultural Storytelling Matrix» дозволяє організувати роботу з казковим текстом системно й поетапно. Її застосування дає змогу не лише розширювати словниковий запас учнів, а й формувати в них вміння розпізнавати культурні маркери, порівнювати культурні явища, дотримуватися елементарних норм мовленнєвого етикету та реалізовувати власні комунікативні наміри у навчально-ігровому середовищі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції : курс лекцій : навч.-метод. посіб. для студ. мовних спец. осв.-кваліф. рівня «магістр» / О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, Г. Е.

Борецька та ін. ; за ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2011. 344 с.

2. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з англійської мови. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli> (дата звернення: 20.01.2026).

3. Тарнопольський О. Б. Методика навчання англійської мови молодших школярів. Київ: Інкос, 2011. 265 с.

4. Byram M. Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence. Clevedon: Multilingual Matters, 1997. 124 p.

5. Henriksen B. Three dimensions of vocabulary development. *Studies in Second Language Acquisition*. 1999. Vol. 21(2). P. 303-317.

6. Kramsch C. Context and Culture in Language Teaching. Oxford: Oxford University Press, 1993. 295 p.

7. Nation I. S. P. Learning Vocabulary in Another Language. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. 477 p.

8. Richards J. C. The role of vocabulary teaching. *TESOL Quarterly*. 1976. Vol. 10(1). P. 77-89.

Дата першого надходження статті до видання: 24.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026